

NARODNA ČAST ALI KAKO STA SE SPOJILA NAROD IN ČAST

Marta VERGINELLA

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, SI-1000 Ljubljana, Aškerčeva 2

Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije Koper, SI-6000 Koper, Garibaldijska 18

IZVLEČEK

Čast se kot moralni atribut skupin in posameznikov ohrani tudi v novem referenčnem okviru, ki ga v 19. stoletju zariše narodna pripadnost. V registru, ki ga je v drugi polovici 19. stoletja uporabljala slovenska elita v Trstu kot predstavica v mestu manjšinskega in nacionalno brezpravnega prebivalstva (ki je bilo do devetdesetih let prejšnjega stoletja tudi izpostavljeno močni nacionalni asimilaciji), je časti pripadalo osrednje mesto. Narodni odličniki so ohranjali v rokah starorežimski dispozitiv, s katerim so poskušali pritiskati na individualno zavest posameznikov z namenom, da bi jih pridobili za narodno stvar. Čast naroda so s stališča nacionalne elite ogrožale ženske, zlasti tiste, ki so se zaradi pridobitvene dejavnosti podajale iz okolice v mesto. Njihovo prehajanje v mesto in stiki, ki so jih vsakodnevno vzpostavljale s svojimi italijanskimi delodajalci, so šibili etnično integriteto slovenske okolice in narodno telo.

Ključne besede: čast, narod, Trst, ženske

V Evropi 19. stoletja se je zavest o nacionalni pripadnosti premikala z družbenega vrha navzdol med širše plasti prebivalstva z odlogom, ki je bil vedno prevelik glede na pričakovanja in želje narodnih voditeljev. Evropske nacionalne elite so obrambo narodnega telesa dojemale kot samoumevno gesto vseh pripadnikov naroda. Drugače so o narodu in njegovih interesih razmišljali takšni ljudje, ki jih je proces nacionalizacije družbe komaj oplazil. Pridobitev njihove podpore je bil cilj vseh nacionalnih elit, ki so se zavedale, da je njihova politična uveljavitev odvisna od hitrosti in kapilarnosti nacionalizacijskega procesa.

Ritem širjenja nacionalnega ozaveščanja je bil še posebej odločilen na narodnostnih obrobjih, kjer so narodno telo ogrožali sosedi, oziroma na etnično mešanih

območjih, ki niso poznala ostro potegnjenih etničnih ločnic. Tako so bili apeli za nacionalno klenost še posebej pogosti tam, kjer so se druga ob drugi znašle okončine sosednjih narodnih teles in kjer so bili pripadniki manjšinske in socialno šibkejše narodnostne skupnosti izpostavljeni asimilacijskemu toku večinske skupnosti. Poskušala bom pokazati, kako je v večnarodnostnem okolju, kjer sta delovali dve kompetitivni, a politično neenaki nacionalni skupini, čast postala dispozitiv, s katerim je manjšinska skupnost utrjevala svojo identiteto in strnjevala svoje vrste.

Pobudniki nacionalnih preporodov, ki so sredi 19. stoletja širili nacionalna gesla na srednjeevropskih tleh in krepili občutek povezanosti posameznika z nacionalno skupnostjo, so dobro vedeli, kakšne koristi prinaša opiranje na starorežimski vrednostni sistem. Povsem jasno jim je bilo, da novega ne bodo uveljavili brez zaslombe na staro (Mayer, 1981). Prodor narodnostnega ozaveščanja je potreboval podlago, še posebej med neizobraženimi, kmečkimi plastmi prebivalstva, ki so v 19. stoletju sestavljale glavino evropskega prebivalstva. Slednjo je ponujal ukoreninjeni identifikacijski register, ki je med drugim določal tudi govorico časti. V rokah povzpetniških nacionalnih elit je čast postala sredstvo pritiska na individualno zavest, delovala je kot spodbuda za posnemanje in zgledovanje (Febvre, 1997, 34). Poziv k častivrednemu vedenju je bil po prepričanju nacionalnih buditeljev dovolj razumljiv imperativ, ki so ga lahko dojeli izobraženi in neizobraženi, prav zato pa se jim je zdel pripraven za utrditev nacionalne identitete med širšimi plastmi prebivalstva. Kaj drugega je bila narodna čast, če ne star moralni atribut v novi nacionalni preobleki, ki se mu posamezniki in skupnosti niti v imenu tradicije niti v imenu napredka niso mogli odreči?

Nacionalna pripadnost je vsakemu pripadniku naroda narekovala njegovo obrambo. Toda ker je bilo občutje nacionalne pripadnosti še pri mnogih vprašljivo, pa čeprav so preroditelji nacionalno identiteto obravnavali kot biološko danost, so bile tudi dolžnosti, ki jih je le-ta predpisovala, zlahka zanemarljive. Da bi se rojaki ne izneverili dolžnostim, ki jih je določala nacionalna pripadnost, so narodni veljaki prikazovali obrambo nacionalnega telesa kot zadevo časti posameznika in skupnosti, kateri je slednji pripadal (Donzelli, 1997, XII).

Častivreden je vsakdo, ki se nesebično žrtvuje za narod, je leta 1888 zapisala tržaška Edinost. Podelitev časti je bila nagrada za take, ki so se izkazali za najbolj zveste služabnike svojega naroda in katerih srce je neustavljivo bilo za narod, njena izguba pa kazen za vse tiste, ki so ogrozili narodovo integriteto. Narodni odličniki so bili prepričani, da razumejo logiko narodne časti tudi za nacionalne parole manj dovzetni člani narodnega telesa, nenazadnje tudi zato, ker jim je ponujala vstop v krog privilegiranih - v vrste častivrednega narodnega jedra. Kaj vse je sodilo v interes naroda, s kakšnimi sredstvi in v katerih oblikah je potekala obramba narodnega telesa, pa je bila predvsem domena nacionalne elite.

V primeru večnarodnostnega mesta, kakršen je bil Trst v 19. stoletju, se lepo

pokaže ravno opisana raba ideologije časti, še posebej, če vzamemo v pretres register, ki ga je v drugi polovici 19. stoletja uporabljalo nacionalno predstavništvo slovenskega, od mestnih oblasti nacionalno nepriznanega prebivalstva. Slovenci so v Trstu, kjer so sestavljali približno četrtino celotnega prebivalstva slovenske narodnosti, ohranjali status nepriznane manjšine. Da je bil okoliš, kamor se je raztezala tržaška občina, strnjeno naseljen s slovenskim kmečkim prebivalstvom, pa je bil s stališča krajevnih avtoritet povsem nepomemben dejavnik (Cattaruzza, 1995, 125-137). Ob tem velja pripomniti, da je bil v mestnih četrtih slovenski živelj vse do konca osemdesetih let 19. stoletja izpostavljen asimilaciji večinskega, italijanskega elementa, tako da so množična priseljevanja iz slovenskega zaledja šele ob koncu stoletja bistveno povečala delež Slovencev v mestnem središču.

Vztrajnost slovenskega političnega predstavništva, ki je od leta 1864 zastopalo interese slovenskega prebivalstva v mestnem svetu in se je v svojih nacionalnih zahtevah opiralo na avstrijsko zakonodajo, ni obrodila pričakovanih političnih sadov. V Trstu slovenščina ni postala uradni jezik mestne uprave. Tržaške mestne oblasti, ki so odsevale interese italijanskega meščanstva, so učinkovito preprečevale odpiranje šol s slovenskim učnim jezikom v mestnem središču in so si vztrajno prizadevale zaščiti mestni prostor pred kakršnim koli javnim priznanjem slovenskega organiziranega nastopanja. Slovenski narodni buditelji, predvsem učitelji, uradniki, trgovci, posestniki in duhovniki, ki so od petdesetih do osemdesetih let bili pobudniki organizirane nacionalne dejavnosti, so morali tako strategijo nacionalnega ozaveščanja in vzporedne zaježitve nacionalnega odpadništva nasloniti na kulturna in stanovska društva, na gospodarske zadruge in zasebne šole, ki so bile dejavno soudeležene v procesu nacionalizacije množic in ki so na začetku 20. stoletja ustvarile gospodarsko in družbeno skoraj samozadostno slovensko družbo.

V petdesetih in šestdesetih letih, ko je bilo aktiviranje za narodno stvar med tržaškimi Slovenci še domena maloštevilnih, predvsem izobraženih pripadnikov srednjega sloja in je bilo organizirano narodnostno telo šele v povojih, je slovenska nacionalna elita pogosto pospremila vabila k dejanju, odgovornemu za narod, s sklicevanjem na prepotrebno ohranjanje časti. Posameznik kot pripadnik naroda je odgovoren za svojo čast in čast skupnosti, ki ji pripada, je nenehno poudarjala tržaška Edinost. Toda ohranil jo je le, če naroda in njegovih predstavnikov ni izdal, kar pomeni, da je tudi sam postal neomahljivi borec za nacionalno čisto telo.

Nacionalno militantna avantgarda je izvolitev slovenskih predstavnikov v mestni svet bolj kot vprašanje političnih izbir in programov predstavljala kot zadevo etičnih razsežnosti. Mar se niso tudi od nacionalnih voditeljev žegnani kandidati s častno besedo obvezali, da bodo delali za korist naroda in njegovih organov? Po opravljenih volitvah so pisci na straneh slovenskih listov, ki so izhajali v Trstu, javno proglasili za častivredne tiste okraje, ki so sledili navodilom slovenskih političnih mož in so izvolili od vrha predlagane kandidate. Brezprizivno pa so osramotili prebivalce tistih

vasi, ki se niso podredili interesu nacionalne politike in so s svojim neodgovornim vedenjem prizadeli čast okolice in slovenskega naroda nasploh.

Iz mnogih apelov nacionalnega vodstva tržaških Slovencev je razvidno, da so si narodni veljaki s sklicevanjem na čast prizadevali preprečiti napačni način razmišljanja in obvarovati narod pred škodljivim vedenjem posameznikov. Bilo je stvar časti, ne pa treznega političnega premisleka, da so posamezniki sprejeli kot obče dobre odločitve nacionalnega vodstva in da so se odrekli razmišljanju o njihovi umestnosti ali pravilnosti. Nacionalna elita je z dajanjem častne besede - s sklicevanjem na čast oziroma z grožnjo njenega odvzema - odvezovala bodisi posameznika bodisi skupnost od kakršnegakoli samoizpraševanja o koristnosti in smiselnosti posameznega političnega dejanja. Politične nasprotnike je bilo treba na volitvah poraziti, ker so zastopali interese sovražne nacionalne elite. Njihovo zmago je bilo treba preprečiti z vsemi razpoložljivimi sredstvi, tudi z moralnim diskreditiranjem. Kajti globlji namen njihovega delovanja je razkrivala že sama pripadnost italijanski strani, katere cilj v vseh priložnostih in političnih spopadih je ostajal nespremenjen: ljudi slovenske narodnosti in še zlasti okoličane so hoteli hinavsko prelisičiti, odtujiti od slovenskega političnega vodstva in jih tako onečastiti.

Častne govorice so se slovenski veljaki na Tržaškem oprijemali še posebej v političnih in nacionalnih situacijah, ko je bil vprašljiv konsenz slovenskega prebivalstva, denimo takrat, ko se je politični in nacionalni konkurent dobrikal potencialnim volivcem v slovenski tržaški okolici z materialnimi bonitetami. Treba je povedati, da je bilo vse do dopolnitve slovenskega organiziranega in vzporednega družbeno-gospodarskega sistema na prehodu iz 19. v 20. stoletje, ko so tržaški Slovenci ustanovili svoja društva, zadruge, posojilnice, slovensko nacionalno vodstvo močno omejeno pri delitvi materialnih dobrin, s katerimi je medtem razpolagala v mestnem svetu vladajoča italijanska elita. Slednja je kot upraviteljica mesta in okolice delila javna sredstva na lokalni ravni, dajala ali odtegovala je resurse tako posameznikom kot vaškim skupnostim. Toda če je mestna oblast zaposlovala v javni upravi in finančno nagrajevala take, ki so jo podpirali, ni mogla - glede na to, da je bila izraz italijanske politične elite - suvereno uporabiti govorice časti niti upravljati z javnim mnenjem tržaških Slovencev. Kot zunanja oblast zato tudi ni mogla razglasiti nekoga za odpadnika ali za izdajalca. Res je, da je bil uspeh posameznika v slovenskem okolju marsikdaj odvisen od zunanjih dejavnikov, toda končno mnenje o vlogi, ki mu je pripadala, je izrekala skupnost, v kateri je živel. V pričujočo igro lokalnih političnih in nacionalnih akterjev je avstrijska država s svojim upravnim aparatom in s sposobnostjo podeljevanja častnih naslovov le poredkoma posegala, vsekakor pa je ni bistveno spreminjala.

Slovenski veljaki so poučevali svoje sogovornike, da so materialne koristi omamne, da pa so tudi minljive in kot take nezamenljive z moralnimi, ki so pred pogoj ohranitve dostojanstva. Nagovarjanje je bilo speljano dosledno. Grožnja z

izgubo časti je morala delovati kot protiutež želji po pridobitvi materialnih dobrin, ki so prinašale navidezno dobrobit posameznikom in skupnosti, dejansko pa so pe menile izgubo časti in z njo moralno obubožanje, ki je neogibno šibilo celotno narodno telo.

V političnem boju med slovensko in italijansko politično elito je bilo priznavanje ali odvzemanje časti praviloma domena slovenske elite, nematerialen kapital, ki ni bil na voljo njenemu nacionalnemu nasprotniku. Vnovčenje nematerialnega kapitala je potekalo ob prazničnih slavnih, nacionalnih shodih, družabnih srečanjih, na katerih so nacionalni predstavniki paradirali pred očmi naroda. Povsem razumljivo je, potemtakem, da so si narodni veljaki prizadevali dati močan nacionalen pečat raznovrstnim družabnim srečanjem, na katerih so se shajali v mestu in okolici živeči Slovenci. Prav tako umevna sta njihovo zgražanje nad nacionalno promiskuiteto in zahteva, da se "v čast in slavo tržaškim Slovanom" narodno zavedni odpovejo zabavam, na katerih se širi "neplodni kozmopolitizem". Podobno je bilo tudi zaželeno, da se narodno zavedne osebe ne bi udeleževale okoliških sejmom in plesov, ki so postali "pravo židovsko tržišče, na koje se zbira vsake vrsta pobalinov in malovrednežev meščanov, da tam čenčajo in zabavljajo nad vsem, kar je slovanskega". Za narodne voditelje je bilo obsodbe vredno, da so pobalini slovanskega rodu prepevali na sejmih italijanske "nesramne" pesmi, in da so šagre "postale prave nemoralne zabave v veliko sramoto in korupcijo našega ljudstva", kjer so se zasramovale "narodnost in šege naše, kviri se naše ljudstvo, ki je tako uže preveč navdahneno novodobnega duha; v moralno nevarnost so tudi našemu mlademu ženstvu, ki na njih čestokrat v svojo srečo telebi."

Zahteve branilcev slovenske časti so šle še dlje. Od občinskih predstojnikov, njim sicer nenaklonjenih političnih sogovornikov, so pričakovali, da bodo prepovedali javne zabave v tržaški okolici, ker so širile razvrat in razuzdanost med slovenskim življenjem. Zdelo se jim je samoumevno, da mora do Slovencev sicer sovražna mestna uprava zatreti za slovenske nacionalne vrste škodljive razvade. O protislovnosti svojih zahtev očitno niso veliko razmišljali.

Med narodnimi varuhi je bilo namreč zakoreninjeno prepričanje, da vse slabe navade prihajajo iz mestnega, italijanskega sveta (z učinki v mestu prebivajočega slovanskega prebivalstva se niso ukvarjali, saj bi potem ne mogli dosledno speljati svoje paradigme) in da je potemtakem zaježitev italijanstva najučinkovitejša ograditev pred razuzdanim življenjem. Narod se je moral držati možato "da poreko drugi narodi, to so možaki, niso se dali podkupiti niti z lepa niti z žuganjem, take moremo spoštovati. Slovenski narod pa bode ponosen na vašo moštvo, da ima tako vrle, zveste sinove v tržaški okolici in vaška slava bode sezala daleč čez meje".

Slovenska okolica je bila po mnenju narodnih odličnikov sposobna kljubovati mestu, ki je rinilo vanjo s svojimi kremplji, le če se je oprijela starih običajev. "Prenehalo je uže davno pri naših rojakih v okolici ono prijetno idilično življenje

srečnega, s svojim stanom zadovoljnega kmeta, kateri ne pozna pregreh pokvarje nega meščana, katerega se nautdaje hrepenenje po nečemurnih, nepotrebnih stvareh, kateremu je vse sveto, kar je domače, ki nahaja v veri, v povzdigovanji do Boga največjo tolažbo in podporo v trdem boji za ohranjanje svojega življenja." In tako se je dogajalo, da so moški, ki se niso oblačili v krajevno nošo, z njo ovrgli tudi kmetске kreposti in čednosti. Z mestnim krojem oblek so si prisvojili tudi mestne razvade, strasti in napake. Posledice so bile vsem vidne: raznarodovali so se, govorili dva jezika in prevzeli slabosti obeh narodov.

Izbira obleke okoliških mož in mladeničev, a tudi deklet in žena, po prepričanju branilcev narodnih interesov ni bila domena posameznika, okusa in denarnice. Bila je stvar narodne časti. Za dostvojanstvo naroda še zdaleč ni bilo vseeno, ali so se, denimo, mladeniči ob nedeljah oblačili čedno ali pa so posedali v krčmah v odrgnjenih oblekah in razkazovali svoj umazani videz tujcem. Še v poznih sedemdesetih letih je bilo med nacionalnimi voditelji razširjeno mnenje, da so tržaški Slovenci leta 1868 z ukinitvijo okoliškega bataljona v značilni narodni opravi izgubili svoje v mestu najbolj prepoznavno, časti in občudovanja vredno telo: "Avstriji zvest, ni se dal z novci ni z lepim obečanjem zamotati v protiavstrijske spletke, stali so okoličani nepremakljivi v starem običaji ko skala v morji."

Podrobnejša analiza pozivov, ki jih je slovenska elita namenjala ob koncu sedemdesetih in osemdesetih let tržaškim Slovencem, pokaže, da je sklicevanje na čast takrat podrazumevalo že nove razlike. Okolica, ki je po družbeni razvejenosti zaostajala za mestnim okoljem, se je v zadnjih desetletjih druge polovice 19. stoletja vse bolj razslojevala. Pozivi k obrambi slovenske zemlje, k ohranjanju kmečke noše so naleteli na gluha ušesa med najbolj revnim primestnim in podeželskim prebivalstvom. V mestu se je govorica časti morala sicer že sredi 19. stoletja spoprijeti s kompleksno urbano stvarnostjo: v mestnem okolju so ob nacionalni pripadnosti svoje terjale razredne in poklicne identitete. Tako se je častnost, denimo, v pozivu slovenskim trgovcem, naj ne polnijo žepov nehvaležnega italijanskega naroda in nje govih mešetarjev, poistovetila z značajnostjo: "Bodite doslednji, naj vam velja narodni ponos in narodna čast, ne bodite zaničevanja vredni možje, kateri požirajo psovke lahonske sodrge, saj svoje blago lahko prodaste tudi če nikdar ne menite s takimi zasramovalci Slovencev, s klobukom v roki vas bodo iskali, da jim le daste zaslužek". V mestnem in meščanskem okolju, kjer je bilo zarisovanje odločnih nacionalnih in tudi socialnih ločnic sila težavno, je čast čedalje bolj postajala ponotranjena drža, stvar jeklenega značaja.

Kot posebej za narodno čast ogrožajočo kategorijo prebivalstva so narodni branilci obravnavali ženske. Prav nič naključnega ni v tem, da so bile pod največjim udarom nacionalnih branilcev ženske, ki so se ukvarjale s pranjem perila mestne gospode. Podobno kot krušarice in mlekarice so tudi one del pridobitvene dejavnosti opravljale doma ali v njegovi bližini, toda v nasprotju s prvimi in drugimi so redno

stopale v meščanska stanovanja. In to, kar je bilo najhujše, da v dogajanje za tujimi stenami, v čas, ko so prinašale ali odnašale perilo, niso imeli vpogleda niti njihovi možje niti skupnost, ki so ji pripadale.

Vprašanje nadzora peric je bilo tako pereče, da mu je leta 1879 časnik *Edinost* posvetil celo podlistek. Podobne skrbi niso bile takrat deležne služkinje, ki so bile kot samske ženske izpostavljene še večjim nevarnostim. Rabo dveh različnih metrov lahko pojasnimo s pripadnostjo enih in drugih. Medtem ko je glavnina služkinj prihajala iz Kranjske in od Trsta bolj oddaljenih slovenskih krajev, so bile perice žene in hčere okoliških kmetov, ki jih je slovenska elita oklicala za branilce slovenske zemlje in naroda. In prav to za narod pomembno vlogo so dan za dnem postavljale v dvom žene in hčere, ki so zahajale v mesto in prale umazano perilo mestne gospode italijanskega in Slovencem pogosto nenaklonjenega rodu.

Pisec podlistka se je zavedal pomembnosti ženske obrti "za duševno in materialno stanje naše domovine", toda v njej je tudi videl "... veliko napak, ki škodujejo naši omiki i našemu pravemu blagostanju..." Občevanje kmetov z meščani je po njegovem spodbujalo k posnemanju škodljivih mestnih običajev, k zanemarjanju hišnih in družinskih obveznosti, nenazadnje tudi vzgojnih, kar je v družinskem okolju sprožalo prepire in razvrat: "Od sinov tako nemarnih roditeljev se ne more domovina nadejati nič dobrega in vsak domoljub mora obupovati nad srečo in blagostjo naše okolice, ako se ne bode skrbelo za to, da se odpravijo te žalostne razmere. Strah pa nas je, ko opazujemo, da se le površno opominja, svari i toži o pokvarjenosti mladosti in nemarnih roditeljih. Proti tako hudej in tako nevarnej bolezni treba prav močnih zdravil, ostrih sredstev, sicer dobimo v okolici prav tako sprideno ljudstvo, kakor v mestu."

Lik narodne zavedne gospodinje, ki je vzgajala narodno čuteče posameznike, ni bil vskladjiv z žensko, ki je kršila pravila svojega stanu in svojega naroda: "Da, žalostno je videti lepostavno in rudečelično okoličanko, kako mora svoje telo moriti, svoje materinske dolžnosti zanemarjati, v nemar puščati lastno stanovanje, lastno deco, vse noči prebuditi ali s "žehtanjem" ali s poznim pranjem - in vse to za - bori kruhek. Nevredni sicer njihovi možje, ki lenarijo in dovoljujejo, da se njihove žene mučijo".

Ženske, ki so nosile iz mesta cule umazanega perila, skrbele za red in čistočo v tujih hišah, so zanemarjale domača dela in vzgojo svojih otrok iz lakomnosti in prepričanja, da jim ta dejavnost prinaša velik zaslužek. A ne samo to, svojo življenjsko energijo so razprodajale nasprotnikom lastnega naroda: "Da bi naše okoličanke vso neutrudljivo delavnost, katero kažejo pri perilu, obračale na svoje hiše in na svoja zemljišča, bila bi vsa naša okolica najlepši vrt, v katerem bi živelo bogato, srečno, neodvisno ljudstvo. Tako pa vidimo, da po najbolj rodovitnih krajih raste plevel, da je vse golo brez sadnega drevesa...."

Za nacionalne voditelje in njihove glasnike je krepostnost žensk, ki so prestopale

meje narodnega telesa, postala nadvse vprašljiva, z njo pa tudi njihova sposobnost ohranjanja čistosti naroda. Za narodno čuteče pisce, ki jim je bila čistost naroda svetinja, so bile razgaljene ženske, ki so se iz slovenskega predmestja spuščale v mesto, četudi zaradi dela, vir sramote. Sramota je bila toliko večja, ker so okoličanke v mestu prihajale v stik s tujim nacionalnim okoljem, še več z njegovo najintimnejšo in najnevarnejšo platjo, z umazanim perilom (Douglas, 1970). V okolju, kjer je vstop njihovim varuhov, očetom, bratom, možem, tradicionalnim porokom časti žensk, prepovedan, pa so svojo čast z lahkoto izgubile in z njeno izgubo prizadele družine in narod, ki so mu pripadale.

Ob koncu 19. stoletja, ko je proces nacionalizacije zajel tudi nižje razrede in je okoliškim skupnostim uspelo vzpostaviti nadzor vsaj nad tistim delom ženske populacije, ki je spričo redefiniranja družinskih vlog in novih potreb trga začela opuščati pridobitvene panoge, se je pozornost narodnih voditeljev usmerila k služkinjam. Ustanovitev Zavoda sv. Nikolaja, ki je ob koncu stoletja deloval v Trstu kot slovensko zavetišče za brezposelne služkinje in je v dveh letih in štirih mesecih sprejel 1300 deklet, je bila le ena od pobud, s katero si je slovenska nacionalna elita prizadevala vzpostaviti nadzor nad delom ženskega prebivalstva, ki je dotlej najlaže uhajal iz nacionalnega sita. Zavod je bdel nad dekleti in preprečeval, da bi se zaposlile v narodnostno tujih družinah, kjer bi trpela njihova čast in ugled. "Pridite in pogledjte v bolnišnice in prepričali se bode na svoje lastne oči, kako plakajo in prosijo pomoči dekleta v najlepši svoji dobi, dekleta, ki bi delala čast nam in do movini naši, ali bi imela kojega, da jih brani pred gladom in hijeno ženske sra mežljivosti. Padle so in izgubljene so za vselej! V tej stiski in sili ustanovil se je zavod sv. Nikolaja, ki je preprečil sramoto slovenskih deklet. Strl je hijeni glavo in potegnil iz žrela našo nedolžno žensko mladino. Hijena sika sedaj na vse strani, ker uvidila je, da dokler imajo dekleta, tako močnega varuha, ne pade jej v žrelo nobena žrtev".

V odsodnosti skrbniških moških figur, mož, očetov ali bratov, je odgovornost za čistost deklet prevzelo narodnostno vodstvo oz. njegovo žensko predstavništvo. Zaposlilo jih je v nacionalno in moralno neokuženem okolju, pri slovensko narodno zavednih in zato po njihovem tudi samoumevno krepostnih družinah. Nadzor nad moralno in družbeno najšibkejšimi udinjami je bil zagotovjen. Toda ko že omenjamo družbeno šibkejše plasti mestnega prebivalstva, ne gre pozabiti takih, ki jih nacionalizacijski val ni zajel, takih, ki so se postavili po robu družbeni in nacionalni hierarhiji, in ki jim ne govorica časti ne govorica naroda nista mogli priti do živega. O dejanskem dometu prakse narodne časti v njihovi sredini bi nam verjetno vedeli povedati nekaj povsem drugega kot to, kar je bilo pravkar povedano.

NATIONAL HONOUR OR HOW THE NATION MERGED WITH HONOUR

Marta VERGINELLA

University of Ljubljana, Faculty of Philosophy, SI-1000 Ljubljana; Aškerčeva 2
Science and Research Centre of the Republic of Slovenia Koper, SI-6000 Koper, Garibaldijeva 18

SUMMARY

Honour as a moral attribute of groups and individuals, as a basic emotion of the world of the old regime, was retained also within the new framework delineated by national allegiance in the 19th century. National distinguished persons or writers of most varied national appeals were well aware of this fact. Honour was an award given to the loyal members of the nation, to the people working for its strength and pureness, and to all those resisting national promiscuity and cosmopolitanism. All those endangering the nation, its integrity and interests, on the other hand, were threatened with disgrace, with loss of honour, by the principals of national identity.

In the case I am presenting it becomes clear what great weight honour had in the process of nationalisation until the 1880's. Honour held central position in the register used in the second half of the 19th century by the Slovene elite in Trieste (it was the representative of the minority population with no national rights in the city, the population which had until the 1890's been subjected to a strong national assimilation), particularly when dealing with the population living in the countryside or on the city's outskirts. An individual as a member of the nation was a bearer of honour, while as its traitor or apostate he or she was guilty of its loss. While an individual's national allegiance was a matter of his (her) conscious choice, the acquisition or loss of honour depended on the confession expressed by others. National distinguished persons retained the disposition of the old regime, with which they attempted to exert pressure on individual's conscience, in order for the latter to accede to the national body and to follow the example of compatriots most loyal to the nation. The most disturbing element for the national elite were women, especially those who due to profitable activities moved to the town from its environs. Their arrival in the town and the contacts they were making daily with their Italian employers weakened the ethnic integrity of the Slovene environment as well as the nation's body. They were dealt with like the source of the loss of national honour.

Key words: honor, nation, Trieste, women

LITERATURA

Apih, E. (1988): Trieste. Rim, Laterza.

Cattaruzza, M. (1979): La formazione del proletariato urbano. Torino, Musolini.

Cattaruzza, M. (1995): Trieste nell'Ottocento. Udine, Del Bianco.

Douglas, M. (1970): Purity and Danger. Hgarmondsworth, Penguin Books.

Davis, J. (1977): People of the Mediterranean. London, Routledge.

Donzelli, C. (1997): Prefazione all'edizione italiana. V: Febvre, L.: Onore e patria.
Rim, Donzelli.

Fiume, G. (ur.) (1989): Onore e storia nelle società mediteranee. Palermo, La Luna.

Kacin Wohinz, M., Pirjevec, J. (1998): Storia degli sloveni in Italia. Benetke,
Marsilio.

Febvre, L. (1997): Onore e patria. Rim, Donzelli.

Mayer, A. (1981): The Persistence of the Old Regime. New York, Pantheon books.

Stewart, F. H. (1994): Honor. Chicago, University of Chicago.